

СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ IV

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК РАДОВА

Филолошки факултет
Центар за српски као страни језик

СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ IV

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК РАДОВА

Филолошки факултет
Центар за српски као страни језик
Београд, 2020

ЗБОРНИК

Организациони одбор
Проф. др Предраг Пипер
Проф. др Весна Крајишник
Проф. др Весна Ломпар
Др Небојша Маринковић
Мср Никица Стрижак
Мср Биљана Николић
Милица Родић
Татјана Ђурковић

Уређивачки одбор
Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Весна Крајишник
Проф. др Данко Шипка
Prof. dr Francisco Javier Juez Gálvez
Проф. др Весна Ломпар
Др Небојша Маринковић
Dr Robert Wońkowski
Мср Никица Стрижак
MA Alexander Kuperdyayev

Главни уредник
Проф. др Весна Крајишник

Одржавање Скупа и штампање Зборника финансирао је
Мисија ОЕБС-а у Србији

Издавач
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Штампа
Jovšić Printing Centar doo

Тираж
300 примерака

ISBN 978-86-6153-642-7

Напомена: Ставови изречени у публикацији припадају искључиво ауторима и не представљају нужно званичан став Мисије ОЕБС-а у Србији.

СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ IV

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК РАДОВА

Филолошки факултет
Центар за српски као страни језик
Београд, 2020

РЕЦЕНЗЕНТИ

- Др Милорад Дешић, редовни професор у пензији, Филолошки факултет, Београд
 Др Весна Половина, редовни професор у пензији, Филолошки факултет, Београд
 Др Весна Пожгај Хаџи, редовни професор, Filozofska fakulteta, Ljubljana
 Др Бобан Арсенијевић, редовни професор, Karl-Franzens-Universität, Graz
 Др Душанка Звекић Душановић, редовни професор, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Марина Јањић, редовни професор, Филозофски факултет, Ниш
 Др Јулијана Вучо, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Петар Буњак, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Рајна Драгићевић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Оливера Дурбаба, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Зорица Несторовић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Зона Мркаљ, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Јелена Филиповић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Маја Ђукановић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Љиљана Бањанин, ванредни професор, Università degli studi di Torino
 Др Дејан Ајдачић, ванредни професор, Uniwersytet Gdański
 Др Биљана Радић Бојанић, ванредни професор, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Јелена Ајдановић, ванредни професор, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Исидора Бјелаковић, ванредни професор, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Јасмина Дражић, ванредни професор, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Милка Николић, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
 Др Весна Крајишник, ванредни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Весна Ломпар, ванредни професор, Филолошки факултет, Београд
 Др Борко Ковачевић, ванредни професор, Филолошки факултет, Београд
 Dr Katarzyna Majdzik Papić, доцент, Uniwersytet Śląski, Katowice
 Др Марко Симоновић, доцент, Univerza v Novi Gorici /Karl-Franzens-Universität Graz
 Др Сања Маричић Месаровић, доцент, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Јелена Редли, доцент, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Биљана Бабић, доцент, Филозофски факултет, Нови Сад
 Др Небојша Маринковић, доцент, Филолошки факултет, Београд
 Др Војкан Стојичић, доцент, Филолошки факултет, Београд
 Др Мерима Кријези, доцент, Филолошки факултет, Београд
 Др Јелена Гинић, доцент, Филолошки факултет, Београд
 Др Данило Алексић, доцент, Филолошки факултет, Београд
 Др Весна Цидилко, научни сарадник, Humboldt-Universität, Berlin
 Др Марко Аврамовић, истраживач сарадник, Институт за књижевност и уметност, Београд

САДРЖАЈ

РЕЧ ПРИРЕЂИВАЧА	5
<i>Весна Ј. Ломџар</i> ЗАДАЦИ КОЈИ ПОДРАЗУМЕВАЈУ ТЗВ „ВЕРБАЛНО ЗАКЉУЧИВАЊЕ” У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА	7
<i>Јасмина Н. Дражић и Јелена Т. Ајџановић</i> УЛОГА КОНТЕКСТА У РАЗУМЕВАЊУ ТВОРБЕНО БЛИСКИХ ИМЕНИЦА	21
<i>Милица С. Божић Синчук</i> ПИТАЊЕ ЈЕЗИКА ПОСРЕДНИКА И УСВАЈАЊЕ ПАДЕЖНОГ СИСТЕМА НА ПОЧЕТНОМ НИВОУ УЧЕЊА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА.....	33
<i>Биљана М. Бадић</i> НАЈФРЕКВЕНТНИЈЕ УНУТАРЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ У УПОТРЕБИ ПАДЕЖНИХ ОБЛИКА ИМЕНИЦА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ КАО СТРАНОМ	47
<i>Небојша В. Маринковић</i> КОМПЕТИТИВНИ МОДЕЛ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА – ПРОЈЕКАТ СВЕТ У СРБИЈИ, УСВАЈАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КОД СТУДЕНАТА ИЗ ПРЕКОМОРСКИХ ЗЕМАЉА.....	61
<i>Биљана Р. Николић</i> ЗАЈЕДНИЧКИ ЕВРОПСКИ РЕФЕРЕНТНИ ОКВИР ЗА ЖИВЕ ЈЕЗИКЕ И МОГУЋНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ У ПРОЦЕНИ ВЕШТИНЕ ГОВОРЕЊА У СРПСКОМ КАО L2	77
<i>Ана С. Бајиас</i> АКЦЕНАТСКЕ ПАРАДИГМЕ И АЛТЕРНАЦИЈЕ У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ	89
<i>Олја Р. Perišić Arsić</i> УПОТРЕБА KORPUSA U DIDAKTICI SRPSKOG JEZIKA KAO STRANOG	103
<i>Маја Р. Miličević Petrović i Nikola N. Ljubešić</i> NESTANDARDNI JEZIK U NASTAVI: NOVI RESURSI ZA SRPSKI I HRVATSKI KAO STRANI.....	117
<i>Рајна М. Драгићевећ</i> НЕКИ ТЕОРИЈСКИ И МЕТОДИЧКИ АСПЕКТИ РЕГУЛАРНИХ МЕХАНИЗАМА ТВОРБЕ РЕЧИ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА.....	131
<i>Душка Б. Кликовац</i> О ПОКАЗНИМ ЗАМЕНИЦАМА ОВОЛИКИ, ТОЛИКИ, ОНОЛИКИ (СЕМАНТИЧКИ, СИНТАКСИЧКИ И ПРАГМАТИЧКИ АСПЕКТ).....	141

<i>Душанка С. Звекић Душановић</i> КОНЦЕПЦИЈА НОВОГ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК*	173
<i>Vesna R. Weiss</i> ПРИРУЧНИК У ИЗРАДИ НАСТАВНИКА ПРАКТИЧАРА - ПРИМЕР РЕФЛЕКСИВНОГ ПРОМИШЉАЊА НАСТАВНЕ ПРАКСЕ У ТЕЖЊИ КА УНАПРЕЂИВАЊУ НАСТАВЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО НЕМАТЕРЊЕГ	185
<i>Aleksandar T. Dognar</i> ГРАМАТИЧКИ ИЗУЗЕЦИ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО НЕМАТЕРЊЕГ I СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА.....	201
<i>Јелена З. Ранђеловић</i> ОРТОГРАФСКЕ ГРЕШКЕ У СРПСКОМ КАО НЕМАТЕРЊЕМ ЈЕЗИКУ КОД МАТЕРЊИХ ГОВОРНИКА АЛБАНСКОГ ЈЕЗИКА.....	227
<i>Бранкица С. Живковић</i> ДРАМСКА МЕТОДА У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО НЕМАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА.....	241
<i>Весна Р. Крајишник и Никица Ј. Сџрижак</i> (НЕ)ФУНКЦИОНАЛАН ПРИСТУП НАСТАВИ СРПСКОГ КАО НЕМАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА	253
<i>Ана С. Јовановић и Ивана Ј. Вићина Симовић</i> КО-KONSTRUKЦИЈА NARATIVA KOD DECE RANOG UZRASTA: PRIMER SRPSKOG KAO PRIMARNOG I KAO NASLEDNOG JEZIKA.....	267
<i>Марина С. Јањић и Ана Д. Мијајловић</i> СЛОЖЕНА НАСТАВНА КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА КАО ФАКТОР УНУТРАШЊЕ МОТИВАЦИЈЕ У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО ЗАВИЧАЈНОГ	283
<i>Лука М. Меденица</i> УПОТРЕБА СРПСКОГ ЈЕЗИКА (КАО НАСЛЕДНОГ) У СРПСКИМ И ИНТЕРКУЛТУРАЛНИМ ПОРОДИЦАМА ШИРОМ ЕВРОПЕ	301
<i>Ана Д. Новаковић</i> ОСНОВНЕ ШКОЛЕ СА НАСТАВОМ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ У РЕПУБЛИЦИ МАКЕДОНИЈИ ДАНАС.....	309
<i>Nataša V. Bošković</i> ŠKOLSKI SRPSKO-ALBANSKI ALBANSKO-SRPSKI MALI REČNIK/FJALOR I VOGĚL.....	327
<i>Љиљана З. Пањковић и Дарко Р. Сџанојковић</i> СРПСКИ КАО ЈЕЗИК ОКРУЖЕЊА И ОБРАЗОВАЊА - ИНТЕГРАЦИЈА ДЕЦЕ ИЗБЕГЛИЦА У ШКОЛСКИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	335

<i>Марија З. Божић</i> ПРОБЛЕМИ У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА ЗА ПУНОЛЕТНЕ ТРАЖИОЦЕ АЗИЛА	351
<i>Јулијана Ј. Вићо</i> СТРАНИ ЈЕЗИК ОКРУЖЕЊА ЗА ПОТРЕБЕ РАДА.....	363
<i>Дијана Ј. Токнер Глова и Гроздана Л. Булов</i> СРПСКИ ЈЕЗИК КАО „А, Б ИЛИ Ц ЈЕЗИК” НА ЦЕНТРУ ЗА ТРАНСЛАТОЛОГИЈУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕЧУ	377
<i>Robert R. Bońkowski</i> SERBISTYKA NA UNIWERSYTECIE ŚLĄSKIM W KATOWICACH. HISTORIA, WSPÓŁCZESNOŚĆ I PERSPEKTYWY NA PRZYSZŁOŚĆ.....	389
<i>Александра Ч. Томић</i> УЛОГА ЛЕКТОРА СРПСКОГ ЈЕЗИКА НА ЈАГЈЕЛОНСКОМ УНИВЕРЗИТЕТУ У КРАКОВУ	399
<i>Rosanna G. Morabito</i> GLAGOLSKI VID ZA IZVORNE GOVORNIKE TALIJANSKOG JEZIKA	409
<i>Francisco Javier Juez Gálvez</i> PARA LA HISTORIA DE LA SERBÍSTICA ESPAÑOLA.....	419
<i>Јован М. Чудомировић</i> НАПОРЕДНИ ВЕЗНИЦИ И ОДГОВАРАЈУЋИ КОНЕКТОРИ У УЏБЕНИЦИМА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ	429
<i>Ана Љ. Пејировић Дакић и Ана Ј. Бардаџесковић</i> ТВОРБА РЕЧИ У УЏБЕНИЦИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ	445
<i>Александар М. Новаковић</i> ФУНКЦИОНАЛНОСТ ЕЛЕКТРОНСКОГ ИНТЕРАКТИВНОГ УЏБЕНИКА SERBIAN FOR BEGINNERS У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ	459
<i>Nataša V. Milićević Dobromirov</i> INTERNET KURSEVI SRPSKOG JEZIKA.....	475
<i>Milica M. Miljković</i> SRPSKI ONLINE – NOVE MOGUĆNOSTI ZA UČENIKE I NASTAVNIKE.....	487
<i>Сава В. Сјаменковић</i> КЊИЖЕВНОСТ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА.....	501
<i>Биљана С. Турањанин Николојулос</i> КЊИЖЕВНИ ТЕКСТ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА.....	511
<i>Александра Ч. Томић и Драјана М. Лиџричин Дунић</i> КЊИЖЕВНИ ТЕКСТОВИ КАО ИЗВОР КУЛТУРОЛОШКИХ САДРЖАЈА У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ	523

<i>Весна Г. Половина</i>	
КРИЛАТИЦЕ У КОНТЕКСТУ – ПРИМЕНА У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА.....	531
<i>Olga M. Stojanović Frechette</i>	
KULTURNA ISTORIЈА KROZ ISTORIЈU POPULARNE MUZIKE.....	541
<i>Alexander V. Kuperdyayev</i>	
КУЛТУРА ПОСРЕДСТВОМ ЈЕЗИКА: ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКА КОМПЕТЕНЦИЈА У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ.....	553
<i>Јелена Р. Перишић</i>	
КОЛИКО ПОЉАЦИ РАЗУМЕЈУ СРПСКЕ КОЛОКАЦИЈЕ? (ДА ЛИ ЈЕДНОМ УЧЕСНИКУ БИБЛИОТЕКЕ ИЗ ЧАСА НА ЧАС ПАДА НА МОЗАК ДА ЛОВИ И ГРАБИ БЕЛЕШКЕ?)	563
<i>Данко М. Шийка</i>	
КОНВЕРЗИОНО УСВАЈАЊЕ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА: ЛЕКСИЧКИ АСПЕКТИ	581
<i>Милка В. Николић</i>	
БИБЛИОГРАФИЈА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА (1991–2018).....	593
РЕЦЕНЗЕНТИ.....	627

371.3::811.163.41'243
811.163.41'366.54

Милица С. Божић Синчук
Институт за српски језик САНУ, Београд
milica.sincuk@isj.sanu.ac.rs

ПИТАЊЕ ЈЕЗИКА ПОСРЕДНИКА И УСВАЈАЊЕ ПАДЕЖНОГ СИСТЕМА НА ПОЧЕТНОМ НИВОУ УЧЕЊА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

У раду се разматра усвајање падежног система на почетном нивоу учења српског као страног језика на примеру једне групе студената из Турске. Усвајање падежног система праћено је у првом семестру наставе на почетном нивоу (A1). Износи се језичко искуство и лингвистичка слика групе студената. Главна специфичност наставе јесте одсуство језика посредника – студенти не говоре ниједан светски језик, а наставник не познаје турски језик. Изазов за наставника јесте отежана комуникација у првим недељама наставе и због тога што су турски и српски језици различити по типу. Два су циља испитивања: 1. указивање на важну улогу језика посредника у настави страног језика; 2. представљање функционалних вешти када у настави не постоји заједнички контекст.

Кључне речи: српски као страни језик, језик посредник, падежни систем, почетни ниво учења српског као страног језика (A1).

1. УВОД

Наставу српског као страног језика прате бројни изазови. Врло често на почетном нивоу учења страног језика постоји језик посредник помоћу којег се остварује контакт између наставника и студената, односно којим се помаже стварање заједничког контекста, и одсуство такве помоћи у настави представља додатни изазов.

У раду се разматра усвајање падежног система на почетном нивоу учења српског као страног језика на примеру једне групе студената из Турске. Усвајање падежног система праћено је у првом семестру наставе академске 2017/2018. године на почетном нивоу (A1).

Главна специфичност наставе јесте одсуство језика посредника – студенти не говоре ниједан светски језик, а наставник не познаје турски језик. Изазов за наставника јесте отежана комуникација у првим недељама наставе и због тога што су турски и српски језик различити по типу – турски припада породици алтајских језика и по типу је аглутинативни, а српски индоевропској језичкој породици и у питању је флективни језик.

1.1 Циљеви рада

Први циљ рада јесте да испита улогу језика посредника у настави страног језика.

Други циљ рада односи се на представљање функционалних вежби које су биле примењене у првим недељама рада са групом турских студената у случају одсуства језика посредника. Вежбе које су студенти пратили и изводили подразумевале су обилато коришћење графичког представљања (слике), као и учење по задатом моделу (задате дијалогске форме), а у нешто каснијој фази мотивишући су били табеларни прикази.

Предложени материјал представљао би додатак у приступу настави којим се пажња посвећује и оваквим проблемима, можда недовољно детаљно описаним у дескриптивним граматикама, а који могу бити врло значајни у дидактици наставе српског језика као страног.

1.2 Лингвистичка слика групе студената

Студенти, узраста између 17 и 28 година, у дотадашњем образовању формално су стекли основе енглеског језика, али не говоре га и не служе се њиме, као ни било којим другим светским језиком.¹ Говоре језике сродне турском, као што је, на пример, курдски или арапски. Њихова мотивација за учење српског језика било је даље образовање које су желели да наставе у Србији на Универзитету у Београду. Будући да наставник не говори ниједан из алтајске групе језика, већ друге светске језике (енглески, руски, француски) у комуникацији није постојао језик посредник.

2. ПИТАЊЕ ЈЕЗИКА ПОСРЕДНИКА

Најпре ћемо размотрити значење термина језик посредник који се у одабраној литератури посматра на различите начине: 1. као лингва франка; 2. као универзални језик; 3. кроз питање превођења путем језика посредника.²

¹ Број студената у групи је варирао. Почетни број био је око 20, а временом се група смањивала из различитих личних разлога, па је у највећем делу наставе у просеку било присутно око 10 студената.

² За језик посредник у литератури на енглеском језику користи се термин *intermediary language* који треба разликовати од појма *interlanguage*. У литератури о лингвокултуролошким истраживањима језика скренута је пажња на постојање „међујезика”: „Да би комуницирали, странци формирају своју верзију страног језика, а та верзија се назива *међујезик* (interlanguage).” (Драгићевић 2011: 81). Управо је *међујезик* тема радова многих истраживача (исп. Крајишник 2011).

2.1 Језик посредник у мултиетничкој заједници – лингва-франка

„Језик посредник је термин у примењеној лингвистици, који означава систем кореспонденције, заснован на логици, између два или више језика, који обезбеђује преводе према следећем правилу: језик 1 – језик посредник – језик 2. У овом случају, језик посредник представља апстрактни модел који садржи посебан речник и скуп граматичких правила за трансформацију структура из једног језика у структуре другог језика помоћу дубинских језичких структура.” (Виноградов, ВСЕ 1979).³

2.2 Језик посредник као универзални језик

Неки аутори износе идеју о језику посреднику као универзалном језику⁴ и средству комуникације: „Будућност, како се предвиђа, развија се као друштво информационих услуга које ће укључити и доста мултилингвистичких превода. Као и у било чему другом, може се препознати главна тенденција у информационом пољу. За наше потребе то је ‘ток’ кроз преводе из различитих језика који припадају различитим језичким породицама – јапански, кинески, арапски, руски, шпански – на енглески. Ове језике говори више од сто милиона изворних говорника.” (Zarechnak, 1986: 83). У раду лингвисте Михаила Заречнака представљени су: „основни појмови укључени у дизајнирање, развој и имплементацију посредничког језика за ‘машински превод’ који се примењује на скуп језика.” (Zarechnak, 1986: 83).

За поједине ауторе „језик посредник није универзални језик” (Leon 2002: 126), али је потреба за универзалним језицима и језиком посредником „утемељена у јакој друштвеној потреби за међујезичком комуникацијом” (Leon 2002: 124).

2.3 Превођење путем језика посредника

У раду Зоје Прошине испитује се „превођење путем језика посредника” које представља превод са лингва франка „са језика који користе нематерњи говорници у међународној комуникацији” (Proshina, 2005: 521).⁵

Проблематика превода са језика посредника сагледана је кроз опозицију према директном превођењу: „Преводилац мора узети у обзир две тенденције: с једне стране је тенденција директног превођења; а с друге стране,

⁵ Уз глобално ширење енглеског језика као лингва франка, превод путем језика посредника везује се за ЕЛФ (English as Lingua Franca). Енглески као лингва франка прецизно је дефинисан као: „Енглески језик који се користи као контактни језик између говорника који имају различит први (матерњи) језик и културу” (Proshina, 2005: 517).

тенденција која је усмерена ка енглеском, која, иако има краћу историју, има широку примену.” (Proshina, 2005: 521); затим кроз семантику речи у језику посреднику као и у циљном језику: „При превођењу са ЕЛФ-а, неопходно је узети у обзир семантички развој речи како у језику посреднику, тако и у ‘циљном језику’, јер се у овој врсти превода могу наћи и ‘лажни пријатељи’, погрешна тумачења значења као и у директном преводу.” (Proshina, 2005: 522); али и формалне специфичности језика као што је систем писања (ова проблематика сагледавана је кроз превођење са руског на језике Азије путем енглеског језика као језика посредника): „Поседна правила за превод путем језика посредника укључују звучне и словне корелате који се разликују од језика до језика. Традиционалне вредности слова могу се мењати у преводу језика посредника. Због тога коришћење ЕЛФ-а у комуникацији људи са различитим системима писања захтева посебно учење” (Proshina, 2005: 522).

3.ТИПОЛОШКЕ ОСОБИНЕ СРПСКОГ И ТУРСКОГ ЈЕЗИКА

Испитаћемо и језичку типологију матерњег говора наставника и ученика, што је важан фактор за могућност споразумевања у ситуацији када не постоји језик посредник: „Организација наставе за студенте чији матерњи језик припада другачијој језичкој породици (азијски, семитски, афрички итд. језици) подразумеива знатно систематичнији приступ језику, свим његовим нивоима: фонетско-фонолошки, морфолошко-синтаксички и лексички систем се предају од самог почетка пошто се ниједан сегмент у језику не подразумеива нити га студент препознаје” (Крајишник 2016: 22).

Српски и турски језик припадају различитим језичким породицама и различити су по типу – турски припада породици алтајских језика и по типу је аглутинативни, а српски индоевропској језичкој породици и у питању је флективни језик.⁶

3.1 Српски језик

Српски језик припада словенској групи језика у оквиру индоевропске језичке породице: „Јужнословенски језици са источнословенским (руским, белоруским и украјинским) и западнословенским (чешким, словачким, пољским и лужичкосрпским) чине велику заједницу словенских језика.” (Мразовић–Вукадиновић 2009: 41). Према морфолошком критеријуму у језичкој типологији припада флективним језицима: „По својој граматичкој

⁶ Истичући различите типове указали смо поделу језика на флективне и аглутинативне, што је подела према морфолошком критеријуму, а што нам је блиско и због испитивања падежног система који је део морфолошког система српског језика.

структури или, боље, по својим морфолошким особинама српски језик припада групи флексивних језика, тј. језика у којима се граматички односи (код променљивих речи) обележавају наставцима. [...] Због оваквих особина српски језик се сврстава у синтетичке језике јер се многи односи међу речима означавају наставцима, на пример: *Милује рук-у* (шта); *Милује рук-ом*. (чиме). Постоји, међутим, низ односа који се изражавају другим средствима, на пример:

– предлози: *Сџави сџџи на леву руку*.

– позицијом елемената: *На леву руку сџави сџџи, а не на десну*.

итд. као у оним језицима који се сврставају у аналитичке” (Мразовић–Вукадиновић 2009: 42).

3.2 Турски језик

Турски језик припада туркијској групи језика у оквиру алтајске породице језика и према типу је аглутинативни језик: „У подели према структури, турски спада у аглутинативне језике [...] у којима се суфиксација јавља као искључив начин за грађење и промену речи. Број суфикса који по одређеном реду долазе на корен може износити једанаест, чак и седамнаест. Та акумулација морфема једна је од најважнијих особина турског и аглутинативних језика уопште” (Ђинђић 2012). Остале важне особености турског језика, а које представљају значајну разлику у односу на српски језик: у турском не постоји префиксација (у српском језику постоје различити начини грађења речи: извођење, префиксација, слагање); употреба постпозиција и постпозиционалних израза уместо препозиција (предлога); непостојање релатива (према Ђинђић 2012). Разлике постоје и на синтаксичком плану: „На синтаксичком плану устаљени ред речи у реченици једно је од битних својстава турског језика. Ред речи је сасвим супротан од српског система. У турским синтагмама и реченицама речи или групе речи које нешто одређују (*determinans*) налазе се испред њима одређеног (*determinatum*). Укратко, допунски, проширујући елементи долазе напред, а основни следе иза њих” (Ђинђић 2012).

Разликовне особине оба језика могу се илустровати кроз Табелу 1:

	Турски језик	Српски језик
Генетско диференцирање	Туркијска група језика у оквиру алтајске језичке породице	Словенска група језика у оквиру индоевропске језичке породице
Морфолошка класификација	Аглутинативни језик – језик у којем се суфиксација јавља као искључив начин за грађење и промену речи.	Флективни језик - језик у којем се граматички односи (код променљивих речи) обележавају наставцима.
	Турске се речи могу поредити са конгломератима од једноставно налепљених елемената који се, услед одсуства флексије, могу лако одвојити.	Српска реч, на пример, има сасвим другачији лик; може се поредити са организмом чији сви делови чине нераздвојну целину (Ђинђић 2012).
Пример	Gelen adam ⁷	<i>човек који је дошао (који је дошао човек)</i>

Табела 1. Типолошке особине турског и српског језика.

Пошто су у питању различити језички типови, који имају разлике на свим нивоима језичког система, могућност за спонтану комуникацију на почетном нивоу наставе је врло ограничена.

4. УСВАЈАЊЕ ПАДЕЖНОГ СИСТЕМА НА ПРИМЕРУ ИМЕНИЦА

Једна од тешкоћа са којом се срећемо у предавању српског као страног језика на основном нивоу (А1) јесте усвајање падежног система.

Према наставном програму учења и полагања српског као страног језика, усклађеном са *Заједничким европским оквиром за учење страних језика*, већ на почетном (А1) нивоу очекује се савлађивање падежног система: „Студент уме да разликује врсте речи и основне типове промена унутар њих: 1. Именице: – род (мушки, женски, средњи) и број (једнина и множина); – падежи; – врсте (властите, заједничке)” итд. (Крајишник – Маринковић 2009: 9).

Усвајање падежног система још од првих часова учења српског као страног језика јесте веома важан циљ наставе и зато је значајно обратити пажњу

⁷ Пример преузет из Ђинђић 2012.

на то питање. Када се говори о наредним нивоима учења српског језика као страног, владање облицима падежног система представља незаобилазну карику која мора бити усвојена на почетном нивоу: „Увођење глаголских времена мора почети што раније, у току усвајања нивоа А1, као и да падежни систем мора у најопштијим цртама бити усвојен већ на нивоу знања А2” (Маринковић 2011: 150).

Посматрано је усвајање падежног система на примеру именица.⁸ На почетку студенти ће моћи да уоче да падежни систем служи за означавање односа међу речима у реченици: „Именице [...] имају систем облика за обележавање различитих односа између речи [са деклинацијом] и других речи у реченици. За означавање тих односа постоји седам падежа који се називају: номинатив, генитив, датив, акузатив, вокатив, инструментал и локатив” (Мразовић–Вукадиновић 2009: 227).

Усвајање падежног система може се посматрати кроз две веће фазе: кроз одређивање падежа и њихову употребу.

4.1 Одређивање падежа

У питању је процес везан за језичко осећање у случају говорника којима је српски први (матерњи) језик: „Они који имају ‘језичко осећање’ за оно што је правилно по мерилима стандардног српског језика, могу одредити падеже помоћу питања” (Мразовић–Вукадиновић 2009: 227). Међутим, за учење српског као страног језика важно је уочавање одређених формалних обележја: „Падежи се, осим тога, одређују по наставку, акценту и по употреби у реченици” (Мразовић–Вукадиновић 2009: 227).

4.2 Употреба падежа

Употреба падежа односи се на предлоге који се користе уз именице: „Именице у разним падежима се употребљавају на три начина:

А – без предлога – слободно: *Професор ииџа сџуденџе на исџиџџима.*

Б – са предлозима: *Професор ииџа сџуденџе на исџиџџима.*

⁸ „Именице су променљива врста речи, које имају деклинацију. Именице су речи:
- које имају један род; свака именица припада или мушком, или женском, или средњем роду.
- које најчешће имају оба броја – једину и множину.
- које се мењају по падежима” (Мразовић–Вукадиновић 2009: 27).

Ц – са обавезним ближним одредбама: *Професор је њишао сџуденџе љрошлој њеџка.*” (Мразовић—Вукадиновић 2009: 278).⁹

Управо формална обележја, наставци и употреба предлога и представљају основ за системско учење и усвајање падежних облика на почетном нивоу у посматраној ситуацији.

5. ПРИМЕРИ ВЕЖБАЊА ЗА УСВАЈАЊЕ ПАДЕЖНОГ СИСТЕМА НА ПОЧЕТНОМ НИВОУ

Постојање језика посредника јесте врло важно у комуникацији у учио-ничком типу наставе: „Настава у учионици ствара услове за стални контакт између предавача и студента, као и међу студентима, што омогућава право-времену реакцију од стране предавача и перманентни увид у степен разуме-јевања и напредовања” (Крајишник 2016: 11).

Међутим, када језик посредник не постоји, као у посматраном случају, наставник се сусреће са многим питањима у вези са реализацијом наставе. Будући да је задати контекст другачији од уобичајеног у настави страног језика, постојећи приручници не дају довољно упутстава за савладавање комуникативне баријере и успостављање контакта се групом студената. Чини се да је кључно питање: Како изабрати наставни материјал?

Следи неколико практичних предлога који су проверени у раду на часу у пословима лектора у Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду.

5.1 Конверзација / вербални мејод

На почетку је било важно успоставити кратке дијалогске форме кроз које студенти имају прилику да увежбавају свој говор. У питању су модели кроз које студенти усвајају пример употребе одређене форме и називу значење: *Где се налази оловка?* – *Оловка се налази у руци/ на сџолу.*¹⁰; *Где учии срџски*

⁹ При чему се: „Номинатив – А – јавља увек без предлога; Локатив – Б – јавља се само са предлозима; Датив – А, Б – јавља се без предлога, ређе с предлозима; Генитив – А, Б, Ц – јавља се без предлога, с предлозима и обавезним одредбама; Акузатив – А, Б, Ц, – јавља се без предлога, с предлозима и обавезним одредбама; Инструментал – А, Б, Ц, – јавља се без предлога, с предлозима и обавезним одредбама.” (Исто: 279).

¹⁰ Свакако да је овај метод коришћен за различите ситуације, посебно погодан за учење (малих) разговорних форми устаљених у српском језику: *Како си?* – *Добро сам./Уморан сам.; Како је време данас?* – *Данас је облачно/сунчано иџд.; Колико је сџиџи?* – *Сада је 10.30 (џола једанаесџи); Који је данас дан?* – *Данас је њеџак.; Који је данас даџум?* – *Данас је 20. окџобар;* итд.

језик? – Српски језик учим на Филолошком факултету у Београду; итд. Циљ оваквих вежбања јесте да студенти што пре проговоре српски језик, тако што имају прилику да кроз кратке, функционалне реченице ослушкују себе у новој материји.

5.2 Користићење одговарајућих сличица / илустративно-демонстративни метод

Будући да нема језика посредника у комуникацији између наставника и студената, као врло погодан метод испоставила се употреба графичких приказа – учење и вежбање кроз илустрације, јер је слика универзална: „Међу статичким наставним средствима илустративно-демонстративне методе најчешће се користе цртежи, фотографије, разни предмети, стрип и филм. Врло захвално средство – цртеж или фотографија омогућава студенту сагледавање значења или ситуације, што утиче на његову сигурност у разумијевању теме на којој се ради. Са друге стране, предавач, ослобођен потребе да објашњава непознате ријечи или ситуацију, на много бржи и ефикаснији начин обрађује материју којој је цртеж или фотографија средство” (Крајишник 2016: 17).

ЛОКАТИВ	АКУЗАТИВ	ЛОКАТИВ И АКУЗАТИВ
<p>ГДЕ СЕ НАЛАЗИ МУШКАРАЦ?¹¹ (Он лежи <u>на кревету</u>.) ШТА ОН РАДИ? (Он сања <u>о жени</u>.)</p>	<p>ШТА РАДЕ ОВЕ ДЕВОЈКЕ? (Оне седе <u>на клупи</u>, смеју се. Оне имају <u>торбе</u>. Она држи <u>књигу</u>.)</p>	<p>ШТА РАДЕ ОВЕ ЖЕНЕ НА СЛИЦИ? МАМА _____ КЋЕРКА _____</p>
		

Табела 2. Пример уједнореде сличица

¹¹ Сви примери у раду су дати ћирилицом. Од почетка су на настави студенти паралелно учили и ћирилицу и латиницу.

Употребом сличица као што је приказано у Табели 2: ефикасно се (спонтано) ширио лексички фонд код почетника, с једне стране, а са друге стране су кроз визуелне представе могли да препознају односе међу стварима на слици и да науче начин да то искажу у српском језику.

5.3 Утврђивање. попуњавање празних места / шекстијални мејоод

Тип вежбе у којем се попуњавају празна места већ је представљао утврђивање градива. Вишеструко је занимљив и захтеван за студенте на почетном нивоу, јер се од њих очекивало да препознају и разумеју контекст, као и да, на основу тога, изнађу одговарајућу форму задате речи у загради. Издвојена су три типа задатака која се градацијски разликују према количини градива и информација које студенти морају да знају и примене у решавању.

Први тип задатака подразумева употребу падежних облика у појединачним примерима, а у другом типу задатака увежбавају се различите форме у контексту, у краћим текстовима, при чему се паралелно утврђује градиво на различитим морфолошким нивоима (речи са деклинацијом и речи са конјугацијом).

<p>I Попуните празна места обликом акузатива:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Полицајци морају да носе _____ (униформа). 2. Менаџери обично носе _____ (одело). 3. Глумци морају да носе _____ (костими). 4. Ронилац носи _____ (маска). 5. Фризери користе _____ (маказе). 6. Волиш ли да гледаш _____ (филмови)? 	<p>Тачно решење:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>униформу</u> 2. <u>одело</u> 3. <u>костиме</u> 4. <u>маску</u> 5. <u>маказе</u> 6. <u>филмове</u>
<p>II Попуните празна места одговарајућим обликом:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Светлана има _____ (брат) и _____ (сестра). 2. Увече обично идемо у _____ (биоскоп) или у _____ (позориште). 3. Када идеш на посао _____ (посао)? 4. Данас путујем у _____ (Италија). 5. Прошле године сам путовао/путовала у _____ (Венеција). 	<p>Тачно решење:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>брата и сестру</u> 2. <u>биоскоп, позориште</u> 3. <u>посао</u> 4. <u>Италију</u> 5. <u>Венецију</u>

<p>III Попуните празна места. Обратите пажњу на значење глагола.</p> <p>1. Ја сам на _____ (факултет).</p> <p>2. Идем на _____ (факултет).</p> <p>3. Ја сам у _____ (продавница).</p> <p>4. Идем у _____ (продавница).</p>	<p>Тачно решење:</p> <p>1. <u>факултету</u></p> <p>2. <u>факултет</u></p> <p>3. <u>продавници</u></p> <p>4. <u>продавницу</u></p> <p>(Разлика између ак. и лок. с предлозима у и на)</p>
--	--

Табела 3. I ший заглавака.

<p>Попуните празна места одговарајућим обликом у тексту.</p>	<p>Тачно решење:</p>
<p>A) Ја сам _____ (име и презиме). Ја сам рођен/рођена у _____ (Турска) у _____ (град). Турска се налази у _____ (Азија и Европа). Сада живим у _____ (Београд) у _____ (Србија). Учим српски на _____ (Филолошки факултет) у _____ (центар) Београда. Учим о _____ (српска култура).</p>	<p><u>(...) Турској, Истанбулу, Азији и Европи, Београду, Србији, Филолошком факултету, центру, српској култури.</u></p>
<p>Б) У _____ (Србија) се _____ (живети) као и у _____ (друге земље). Људи _____ (радити), деца су у _____ (школе), а студенти су на _____ (факултети). Људи у _____ (градови) _____ (живети) у _____ (зграде). Млади се _____ (дружити) у _____ (кафићи).</p>	<p><u>Србији, живи, другим земљама, раде, школама, факултетима, градовима, живе, зградама, друже, кафићима.</u></p>
<p>В) Марија Петровић је менаџерка. Она има _____ (добар посао). Мора да користи _____ (компјутер) често. Нема _____ (униформа), али треба да носи _____ (елегантно одело). Ради много, али за _____ (викенд) је слободна. Марија има _____ (дивна породица). Увече сви заједно гледају _____ (филм) или играју _____ (карте). Марија увече воли да чита _____ (књига).</p>	<p><u>добар посао, компјутер, униформу, елегантно одело, викенд, дивну породицу, филм, карте, књигу.</u></p>

Табела 4. II ший заглавака

У трећем типу задатака студенти треба да попуне табелу са примерима различите употребе падежа, али и рода и броја именице/именичке синтагме. Оваква вежба може имати и улогу систематизације одређеног дела градива.

	М./Ж./С.	ЈЕДНИНА/ МНОЖИНА	РЕЧЕНИЦА
(са) Марко	м.	једнина	Разговарам са Марком.
(разговарати) телефон			
(бити у) школа			
(ићи у) школа			
(ићи) аутомобил			
(имати) добар друг			
(знати) добар хотел			
(пити) кафа			
(ићи на) кафа			
(бити у) Турска			

Табела 5. III тип задатака.

6. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

У раду је разматран проблем језика посредника у настави српског као страног језика, односно шта чинити онда када заједничког језика нема. Будући да се турски и српски језик разликују по типу, комуникација је на самом почетку била онемогућена, јер се није могло рачунати на заједнички језички контекст. Међутим, уз помоћ одређених задатака полако се успостављао контакт у учионици. Типови задатака и метода који су били функционални у савладавању почетних препрека у усвајању падежног система јесу следећи:

1. конверзација /вербални метод;
2. коришћење одговарајућих илустрација / илустративно-демонстративни метод;
3. утврђивање, попуњавање празних места. / текстуални метод.

Применом оваквих, различитих типова задатака одређени број студената успео је да савлада програм предвиђен за почетни ниво.

Врло је инспиративно било видети студенте из Турске, којима је матерњи језик турски, да се интересују за учење српског језика, имајући у виду шири историјски контекст.

ЛИТЕРАТУРА

ВИНОГРАДОВ, В. А. (1979). *Велика совјетска енциклопедија*. (<http://bse.sci-lib.com/> страници приступљено 3. 10. 2018).

LEON, Jacqueline (2002). From universal languages to intermediary languages in machine translation. In *History of Linguistics 2002* (selected papers from The ninth international conference on the history of the language sciences, 27–30 August, Sao Paulo – Campinas) (https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=cGwfZM9I-QAC&oi=fnd&pg=PA123&dq=intermediary+language&ots=UvIMQWgyuU&sig=syUSyr0VVi_-NfEO0Sd44GIPZxM&redir_esc=y#v=onepage&q=intermediary%20language&f=true страници приступљено 29. 8. 2018).

PROSHINA, Z. (2005). Intermediary translation from English as lingua franca. *World Englishes* Vol. 24, Blackwell Publishing: Oxford.

ZARECHNAK, M. (1986). The Intermediary Language for Multilanguage Translation. In *Machine Translation*, Volume 1, Springer Netherlands. (<https://link.springer.com/article/10.1007/BF00936468> страници приступљено 29.8.2018).

*

ДРАГИЋЕВИЋ, Р. (2011). Лингвокултуролошки приступ у настави српског језика као страног. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II*, ур. В. Крајишник, Београд: Филолошки факултет: Центар за српски као страни језик (Чигоја штампа), 81–93.

ЋИНЂИЋ, С. (2012). *Уџбеник њурској језика*. Београд: Завод за уџбенике.

Крајишник, В. (2016). Нека питања из Методике наставе српског као страног језика. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II*, ур. В. Крајишник, Београд: Филолошки факултет: Центар за српски као страни језик (Чигоја штампа), 7–26.

Крајишник, В. и Маринковић, Н. (2009). *Тестинови за њолајање српској као страни језика*. Београд: Филолошки факултет.

Маринковић, Н. (2011). Однос граматичке и комуникативне компетенције у нивоима Б1 и Б2. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II*, ур. В. Крајишник, Београд: Филолошки факултет: Центар за српски као страни језик (Чигоја штампа), 145–151.

МРАЗОВИЋ, П. и ВУКАДИНОВИЋ, З. (2009). *Грамаїшика срїскої језика за стїранце*. Нови Сад–Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

*

СЕЛИМОВИЋ-МОМЧИЛОВИЋ, М. и ЖИВАНИЋ, Љ. (2011). *Реч њо реч*. Српски језик: почетни течај за странце. Београд: Институт за стране језике.

МИЛИЋЕВИЋ ДОБРОМИРОВ, Н. и НОВКОВИЋ АЏАИП, Б. (2013). *Учимо срїски 1*. Српски језик за странце: почетни ниво. Нови Сад: Азбукум, центар за српски језик и културу.

Milica Božić Sinčuk

THE INTERMEDIARY LANGUAGE AND ADOPTION OF SYSTEM OF CASES AT THE BASIC LEVEL OF LEARNING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

The paper observes the adoption of system of cases at the basic level of learning Serbian as a foreign language in the group of students from Turkey. The learning of the system of cases was observed in the first semester of the basic level (A1). The linguistic background of a group of students is presented. The main specificity of the classes is the absence of the intermediary language - students do not speak any world language, and the teacher does not know the Turkish language. The challenge for teachers is the difficulty in communicating in the first weeks because Turkish and Serbian languages are different in type. There are two objectives of the observation: 1. pointing to the important role of the intermediary language in the teaching process of a foreign language; 2. Presentation of functional exercises when there is no common context in the teaching process.

Key words: Serbian as a foreign language, intermediary language, system of cases, basic level (A1)